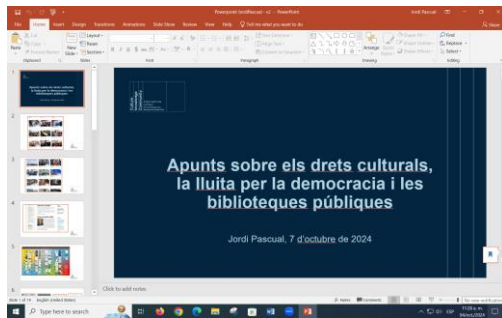

Apunts sobre els drets culturals, la lluita per la democràcia i les biblioteques públiques

by Jordi PASCUAL (jpascual@pangea.org)

7 d'octubre de 2024

Paranimf de l'Escola Industrial, Barcelona

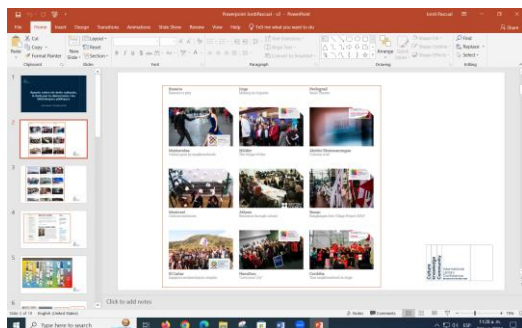

Bon dia!

Agraixo molt sincerament aquesta invitació a totes les organitzacions que convoquen aquesta trobada internacional. És un gran honor ser aquí amb tots vosaltres, en aquesta sala tan bonica.

En els propers minuts voldria compartir els 3 temes que les entitats organitzadores m'han demanat que exposi:

1. Els drets culturals
2. El paper de les activitats culturals en la lluita per la democràcia.
3. Alguns reptes de les biblioteques públiques en la relació entre drets culturals i democràcia

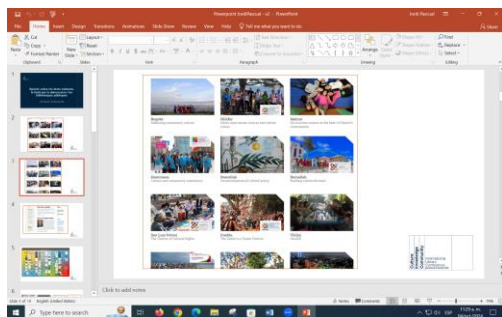
1. Els drets culturals

Els drets culturals són una categoria dins dels drets humans, com ho són els drets civils i polítics, com ho són els drets socials i econòmics. No són un marc separat, no. Formen part fundacional dels drets humans. Alguns han dit que els drets culturals són la Ventafocs dels drets humans, la categoria menys coneguda... però recordeu que la Ventafocs, quan arriba al ball, el canvia, i després transforma tota la societat. És una metàfora interessant, oi? Tant de bo fos així.

En aquest gran ball que és el món, els humans celebrem la vida. A tot arreu. Vivim en indrets naturals diferents i celebrem la vida de manera diferent. Tenim història diferents i vivim en constant canvi, i per això fem coses noves. La cultura és aquest acord, sempre provisional, que tenim amb la natura i amb la resta de la humanitat. La cultura és, alhora, els valors que ens guien, i unes activitats concretes vinculades al patrimoni, la diversitat, el coneixement, la ritualitat i la creativitat.

En aquest acord dinàmic totes i tots estem cridats a participar. Tots i a tot arreu. *Leave no one behind. Leave no place behind.* Tots i totes, en el procés que Montesquieu esmentava com “l’ampliació de l’esfera de presència de l’ésser”. Un projecte únic, irrepetible, cadascú de nosaltres, al món, a la recerca de plenitud... envoltats d’altres persones en la seva recerca. Allò que Kant qualificava com a “La insociable sociabilitat”.

Un bonic conjunt. I un gran repte.

Els drets humans són, continuen sent, avui, el marc de referència mundial més clar sobre la dignitat humana. Individualment, la línia només esbossada d’aquest projecte únic que som cadascú de nosaltres. Col·lectivament, la base de tot projecte democràtic. El marc dels drets humans és l’únic que permet assegurar la participació de tothom en la construcció d’aquest conjunt.

Un marc que avui necessita, diria que amb urgència, les aportacions de tots els que estem aquí. Necessita més presència d’aquesta categoria que ha de transformar el ball, i la societat, perquè

- La cultura és el millor localitzador dels marcs internacionals.
- Les activitats culturals connecten els valors amb els processos, les idees amb els cossos, el pensament crític amb l’experiència.

Els drets culturals inclouen, sobretot, l'article 27 de la Declaració Universal dels Drets Humans (DUDH): "Tota persona té dret a participar lliurement en la vida cultural de la comunitat, a gaudir de les arts i a participar i beneficiar-se del progrés científic".

Són drets culturals els drets humans que tenen a veure amb la construcció simbòlica de cadascun de nosaltres dins d'una comunitat, com ara la llibertat d'expressió, la llibertat de pensament, la llibertat de reunió o la llibertat de comunicació.

Cal tenir en compte que els drets humans tenen un caràcter "universal, indivisible i interdependent". Aquestes tres característiques condicionen, marquen profundament, les polítiques, que es vulguin amarrar i emparar en el marc dels drets humans.

- Què vol dir **Universal**? Tots els éssers humans sense exclusió. I això, d'alguna manera, obliga a canviar o a ampliar de manera radical el focus d'algunes polítiques. El focus són les persones. No algunes persones, els poderosos, que tenen capacitat de crear marcs simbòlics propis i de fer-los passar com els marcs comuns. No les elits que tenen capacitat de consum. Totes les persones, totes, i especialment les més vulnerables, tant si ho són objectivament com si se'n senten. I això com es fa? Amb una anàlisi seriosa dels obstacles que impedeixien que tothom pugui participar en la vida cultural. Essent conscients que els obstacles, de vegades són interposats per les mateixes institucions culturals.

- Què vol dir **Indivisible**? No podem agafar uns quants drets humans i oblidar-ne la resta. Els drets culturals són imprescindibles per al conjunt dels drets humans, en tota situació i en tot moment, i hem de ser capaços de defensar aquesta característica, també en situacions de crisi, com la que vivim, i sense complexos. Perquè moltes crisis tenen arrels o relats culturals. Perquè fer operativa la dignitat humana és fer cultura. Perquè som una política de primera necessitat, com ho són la salut o l'educació. No hi ha drets humans sense tot allò que té a veure amb la cultura. Ens hem de creure que hem vingut a canviar el ball.

- Què vol dir **Interdependent**? Tant des d'un punt de vista conceptual, com des d'un punt de vista pràctic, l'aplicació dels drets humans reposa en les polítiques que relacionen els drets entre ells i proposen programes adaptats al context. La relació entre el dret a l'educació, a la cultura, al treball, a la informació, al lleure, als espais públics... Des del món més acadèmic, avui aquest fet es diu interseccionalitat.

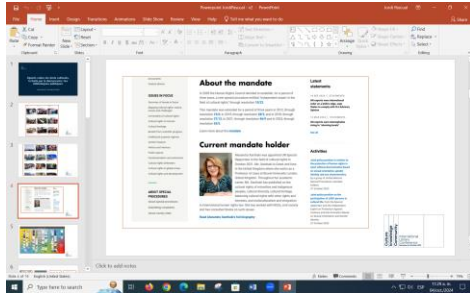
De vegades s'inclouen en aquest perímetre el dret a l'educació o el dret a la informació.

És important assenyalar, també, que els dos primers articles de la DUDH contenen conceptes que pertanyen al món cultural:

Article 1. Tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i en drets. Són dotats de raó i de consciència, i han de comportar-se fraternament els uns amb els altres.

Article 2. Tothom té tots els drets i llibertats proclamats en aquesta Declaració, sense cap distinció de raça, color, sexe, llengua, religió, opinió política o de qualsevol altra mena, origen nacional o social, fortuna, naixement o altra condició.

Com podeu veure, aquestes tres característiques ens porten a repensar les polítiques culturals. Dit d'una altra manera, els drets culturals no poden ser un vernís que s'aplica sobre les velles polítiques culturals del segle XX.

La història dels drets culturals és recent. Encara no és un corpus prou conegut. Sí que és un marc poderós. El treball de Nacions Unides sobre els drets culturals els ha impulsat, des de l'any 2009, un càrrec concret, assumit per Farida Shaheed, del 2009 al 2015; després per Karima Bennoune, del 2016 al 2021, i des del 2022 per l'Alexandra Xanthaki. El càrrec es diu "[Relatora Especial de Nacions Unides en l'esfera dels drets culturals](#)".

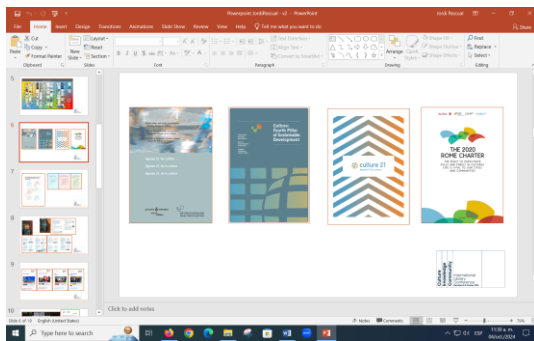
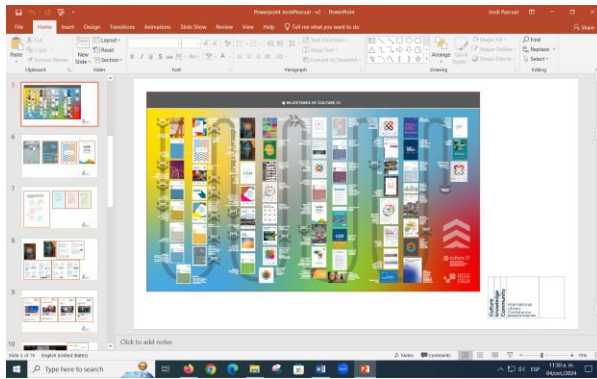
Les tres relatores, succesivament, han creat un marc clar des d'un punt de vista conceptual, com des d'un punt de vista pràctic.

Conceptual. Amb les definicions exhaustives i argumentades de conceptes com: «tots», «cultura», «vida cultural», «accés», «participació», «contribució», o «comunitat», entre d'altres. I també amb conceptes més complexos com disponibilitat, accesibilitat, acceptabilitat, adaptabilitat i idoneïtat. Us convido a llegir l'Observació General 21 si voleu aprofundir en aquestes definicions.

Pràctic. Amb recomanacions precises en els seus informes sobre la igualtat de gènere, la llibertat d'expressió, la creativitat artística, o la destrucció intencionada del patrimoni cultural. I amb recomanacions també molt específiques en els informes després de les visites a països concrets, com Rússia (2012), Xipre (2016) i Sèrbia i Kosovo (2018), en els quals s'aborden qüestions sobre els drets culturals en un context de guerra, o al Brasil (2020), en el qual s'aborden elements sobre els drets culturals i els pobles indígenes.

En paral·lel a la feina que aquests darrers anys han fet les relatores de Nacions Unides, crec que és important esmentar 3 vectors més que han contribuït al progrés del debat: els activistes, les ciutats i la UNESCO.

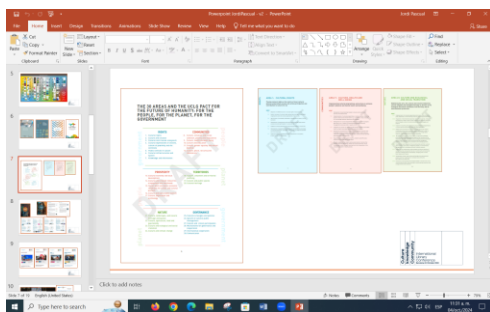
- L'**activisme** de moltes persones aplegades en grups, la societat civil, que, en el seu dia a dia (prosa) feien drets culturals (poesia) sense saber-ho. Centenars d'organitzacions, milers de persones, han tirat endavant projectes de promoció de la lectura pública, de creació artística, de defensa del patrimoni històric, de constitució d'un espai de memòria, de lluita per l'accés a la informació, de mediació cultural, de dissidència amb els relats culturals hegemònics, de defensa dels drets econòmics i socials dels treballadors i les treballadores de la cultura... Aquestes persones, aquests grups, en prosa o en poesia, sabent-ho o no, han estat i són els promotors principals dels drets culturals.

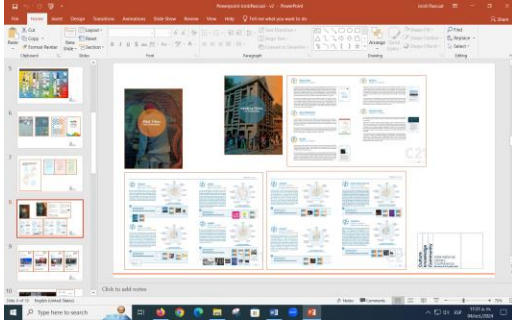

- Les **ciutats** aplegades al voltant de [la Comissió de cultura de Ciutats Unides](#),

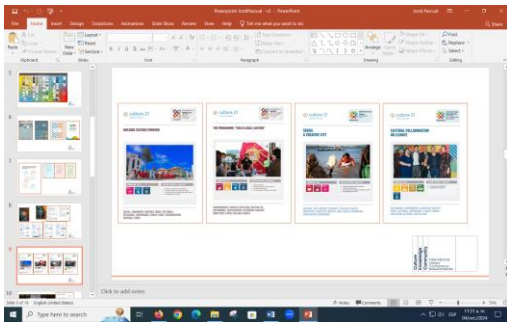
L'any 2004 amb l'Agenda 21 de la cultura, l'any 2015 amb Cultura 21 Accions (2015) i ara l'actual esborrany de Cultura 21 Eines (que aprovarem al 2025, si déu vol), han proporcionat uns marcs internacionals inspiradors per a les ciutats i els governs locals, és a dir, per als governs que tenen la responsabilitat directa de treballar amb totes les persones que habiten en un indret concret.

Des de Ciutats Unides hem publicat els manuals més exhaustius sobre ciutats i drets culturals, un mirall per a l'autoavaluació o el disseny de noves polítiques (gràcies Alicia Selles, per resumir aquest fet amb paraules precises).

Quatre exemples de [la base de dades de Ciutats Unides sobre drets culturals](#).

Quatre projectes que hem recolzat directament

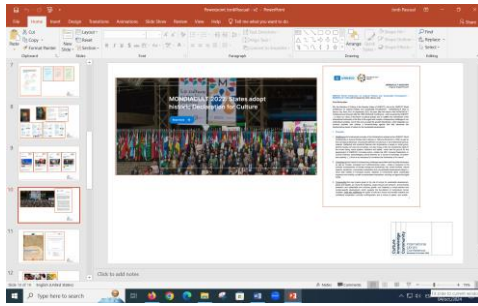
- El pla cultural de Ramallah.
  - El programa «Linea Calma» i noves masculinitats a Bogotà.
  - El Festival de Segou.
  - El Manchester Climate Change Challenge.
- Capítol apart mereix la **UNESCO**, que ha fet un recorregut « tímid » en aquests darrers 25 o 30 anys. «Parlar de drets culturals equival a obrir una caixa de Pandora. Millor que no en parlem», ens van dir.

Aquesta tímida, aquesta decisió, té a veure amb protecció i la promoció de la diversitat de les expressions culturals... tot oblidant el pluralisme cultural (el debat públic i en profunditat sobre els valors), com han explicat Raj Isar i Gallia Saouma Forero. Construir polítiques culturals basades en els drets obliga a protegir i promoure la diversitat i a garantir i aprofundir en el pluralisme cultural.

Vull creure que la tímida d'UNESCO va tenir un punt d'inflexió a Mondiacult 2022. La seva declaració final compromet els ministres de cultura i la UNESCO a « fomentar un entorn propici per al respecte i l'exercici de tots els drets humans, en particular els drets culturals —individuals i col·lectius—, en tots els àmbits de la cultura».

Mondiacult 2022 esmenta sis temes claus en les polítiques de drets culturals : i) donant suport a l'accés inclusiu a la cultura i la participació en la vida cultural i els seus beneficis com a imperatiu ètic, social i econòmic; ii) enfortint els drets econòmics i socials dels artistes, els professionals i altres agents de la cultura, facilitant la seva mobilitat i defensant la seva condició, entre altres coses reforçant la propietat intel·lectual; iii) protegint i promovent la llibertat artística i llibertat d'expressió; iv) protegint i fomentant la diversitat dels continguts culturals, així com la diversitat lingüística; v) aplicant marcs jurídics i de polítiques públiques que defensin els drets dels pobles i comunitats a la seva identitat i el seu

patrimoni cultural, incloses les expressions de les cultures dels pobles indígenes; i vi) ampliant els esforços per promoure la protecció, el retorn i la restitució dels béns culturals, incloent en consulta amb les poblacions afectades i amb el seu consentiment lliure, previ i informat;

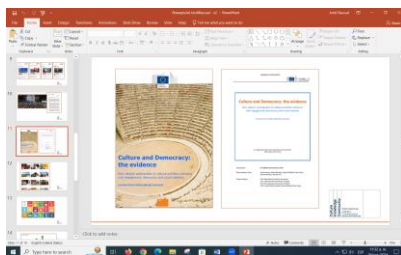
Veurem si aquesta timidesa queda enrere a [Mondiacult](#) 2025, a Barcelona, al setembre de 2025, i la UNESCO fa progressos per dotar-se de programes concrets sobre els drets culturals, en la línia del que proposa la Relatora Especial, dels marcs proporcionats per Ciutats Unides i del treball de la societat civil.

Ara abordaré el segon segment d'aquesta presentació... I ho faré en anglès.

2. Cultural activities and increasing democracy

Today, we have scientific evidence on this relation.

What I am going to describe was published a year ago, in the report [Culture and democracy](#), commissioned by the European Union to a group of researchers.

The main results:

There is a clear and positive correlation between rates of citizens' participation in cultural activities and indicators of civic engagement, democracy and social cohesion. Correlation.

The benefits of participating in cultural activities include:

- increased likelihood to vote, to volunteer and to participate in community activities, projects and organisations;
- an increase in trust, tolerance and empathy;
- a boost in personal self-expression, the ability to listen to others, to understand different perspectives and to facilitate conflict resolution.
- the increase in the feeling of collective ownership and the feeling of belonging to a society

Both active and passive forms of cultural participation are positively associated with civic attitudes and outcomes. However, stronger effects are found in more active forms of cultural participation.

ONE EXAMPLE, we are now in an election year in the United States.

Consider young people in the US from a low socio-economic background, in 2004.

- 45% of those who had high levels of arts engagement voted in the election
- Only 1% of those with low artistic engagement voted in the election.

45% and 1%. Cultural activities, civic engagement, democracy.

But, there is an important problem. The name of the problem is “inequalities”. Not everyone can freely participate in the cultural life. The density of cultural activities is irregular and uneven.

Everyone has forms of cultural expression and participation. Everyone. There is not a single person without this capacity. The challenge for our democracies, and one of the most difficult challenges of cultural-rights based policies is to close the gap between the forms of cultural participation that are meant to be “formal or legitimate” and has access to public funding and the media and those forms of cultural participation (informal, spontaneous) that happen in public spaces, in neighborhoods, in communities.

- It is not (or not only) the existence of museums, theatres, auditoriums or festivals in the centre of the cities, with many of the activities happening in summer, and many devoted to tourists or the social class with high incomes or high education...
- It is not (or not only) the libraries, the community centres, the heritage sites or the public art in neighborhoods...

It is about the number of people owning these activities.

It is about the civic networks created by these cultural activities.

In other words: long-term success of policies happens when cultural activities and organisations are rooted in communities, connect formal and non-formal ways of participation, and involve the vulnerable and those that feel vulnerable.

Connecting values with processes. Ideas with bodies. Critical thinking with experience. This is the best way to invite everyone to the ball.

Let me go back to the evidence. The most recent research on cultural activities and reinforcing democracy confirms what Martha Nussbaum (2010) has argued in her work to unfold human dignity, in her work to explain human development and freedoms: there is a crucial link between cultural engagement and an ability to act as a global citizen in a democratic system. The arts and humanities generate “vital spaces for sympathetic and reasoned debate, helping to build democracies that are able to over-come fear and suspicion and, ultimately, creating a world that is worth living in”. A world that celebrates life.

You, the public libraries.

You are spaces of proximity, knowledge, joy, friendship, discovery and care. There is no other infrastructure that is able to contribute like you in connecting cultural activities to increasing democracy.

Now. This second segment will finish with a rhetoric question. Look at the image. How do you feel?

(...)

I feel embarrassed by the contradiction between the key political message of this European Union report and its cover.

An empty theatre.

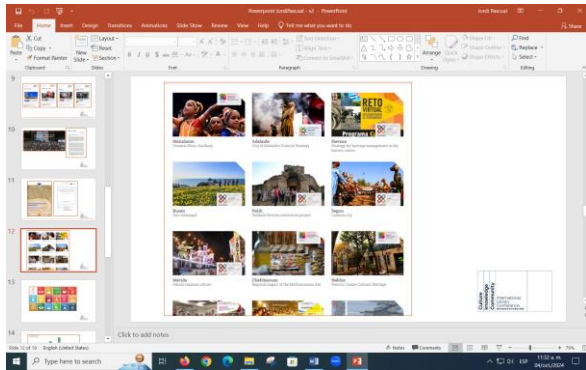
Can “democracy” be increased without human beings?

Is this a metaphor of anything?

It could be.

Let me go to the third segment.

3. Cultural Rights and Increasing Democracy, and Public Libraries.

The third segment will try to relate cultural rights and increasing democracy in a way that connects the local scale and the global scale. In both scales, we need a Science for Policy approach, that is, “more intensively relating knowledge, actors, interests and decisions. The goal is to improve the impact of the policies (based on the scientific evidence) while the pluralism of democracy is not undermined» ([Joan Subirats](#)).

We need a more accurate study of the relationship between research, advocacy and policymaking ([Eleonora Belfiore](#)).

Our societies experience huge challenges, characterised by:

- Growing polarisation.
- Human rights have been weakened, removed or denied .
- Dramatic setbacks on peace and democracy.
- Scientific evidence is not enough.
- Natural disasters, climate change, and eco-anxiety.
- Power imbalances exist, and they will not (cannot) be removed from the public sphere
- Conflict in the political realm is inevitable
- Entrenched racism and sexism, ageism and ableism.
- Right to self determination of historic nations and indigenous peoples not recognised
- Rise in hate speech and misinformation.
- Cultural institutions have never been “neutral”

I will enounce a few themes between research, advocacy and policymaking. Most of these themes place cultural institutions, and especially public libraries at the centre of the challenges.

Please take these themes as open questions, in the search to invite everyone to the discussion.

ONE. **Gender equality**, and new masculinities.

TWO. **Obstacles** and national cultural rights laws

THREE. **Languages**, and empathy.

FOUR. **Governance** of cultural institutions.

FIVE. **Freedoms** and conflict.

SIX. The **global conversation** on development.

I have mentioned 6 and I will briefly develop the last 2, in the interest of time.

1. **Gender equality.** The most important cultural revolution of our times is also cultural. It goes to the heart of our values. Being optimistic, we are probably half way. Can the other half be achieved without the active involvement of men? What new cultural policies and programmes are needed? What is the place of public libraries in this process?

2. **Obstacles.** The local implementation of cultural rights requires identifying, explicitly, the obstacles that hinder or prevent their exercise, especially by people who belong to vulnerable groups and populations. Can a national "cultural rights law" set a specific percentage of the annual budget of each one of the major cultural institutions to be spent on obstacles / vulnerable populations / neighbourhoods? 15 percent? 20 percent? 25 percent? Can forms of cultural participation that happen in public spaces, in neighborhoods, in communities be connected to these budgets?

3. **Languages.** They are the connectors between nature and people, among past, present and future. But today many languages suffer an ongoing processes of minorization, in a process that is still an implicit not written goal of some national policies. Can the promotion of minorised languages be a shared aim by cultural actors and activists for human rights? Can the empathy towards languages be increased... also by all people, initially monolingual, living in lands with a minorised language?

4. **Governance.** The implementation of cultural rights requires transparent and participatory governance, both at the level of governments (national and local) and at the level of each of the major cultural institutions. Could the boards of directors of major cultural institutions give voice and power to civil society, both "cultural" (sectoral associations) and "non-cultural" (trade unions, neighbors, activists)? Can the local and the national ombudsperson be commissioned to monitor the implementation of Cultural Rights? Open to people's demands? Can this work be connected with the mandate of the UN Special Rapporteur?

FIVE. **Freedoms.** The proliferation of manipulations and fake-news pursues the destruction of the notion that a shared knowledge based on factuality is possible. It is happening everywhere. The playground of some actors is to denigrate the possibility of a minimum sense of objectivity (I owe these two sentences to [Alex Gutiérrez](#)).

- [IFLA's Lyon Declaration on Access to Information and Development](#) (2014) and the [IFLA-UNESCO Public Library Manifesto](#) (Dublin, 2022) are fully aware of these threats. The later affirms "Constructive participation and the development of democracy depend on satisfactory education as well as on free and unlimited access to knowledge, thought, culture and information". Libraries provide materials that represent a wide range of opinions and perspectives, even those that may be controversial.
- Globally and regionally, new regulations of social media are urgent to protect us all, especially children and youngsters. While these global rules do not exist, clear advocacy and ambitious capacity-building programmes may help.
- Nationally and locally, polarisation grow with populism. Conflict is here to stay. We need to be better equipped to manage conflict and handle dissonance. We may be in need of new training and capacity-building. We need new tools. Discussing and writing ethical codes, protocols and guidelines. On censorship. On neutrality. On how to react when our events are contested.
- The enactment, the implementation of these tools may be different, according to contexts. I am quoting Lisa Engström, Bo Skott, Hanna Carlsson, Fredrik Hanell and

Joacim Hansson, article “[An Act of Balance](#)”, recently published in the Norddisk Kulturpolitisk Tidsskrift (my gratitude to [Culture Policy Room](#) for making this article a highlight in your Unpack Culture #2).

- Sharing is essential. Creating and maintaining communities of support, advocacy and action is a must (thank you, Ester Omella, for your guidance on this issue).

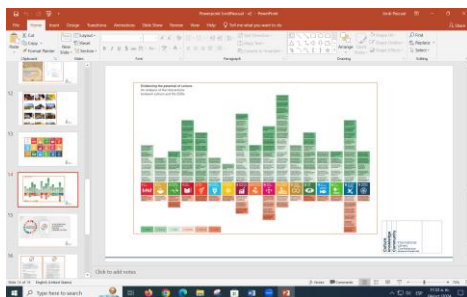
SIX. The Global Agenda. We have not a Culture Goal in the SDGs. But we all share the need to have cultural rights and increasing democracy fully anchored in the global frame of development, the Agenda 2030.

In three ways.

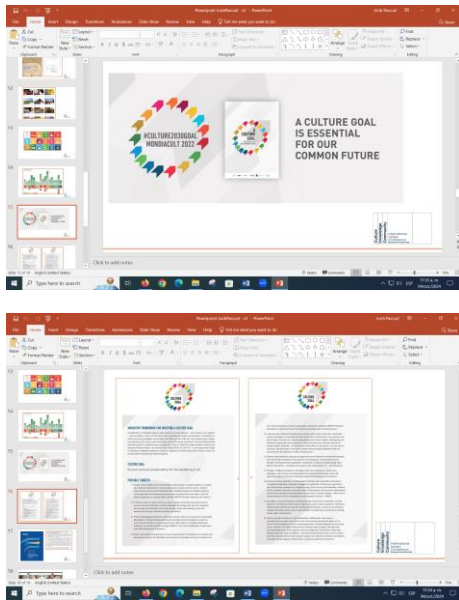
In an **operational way**, with the involvement of cultural actors in the achievement of the current frame, the SDGs.

In a **critical way**, as we wrote in the UCLG report «[A cultural boost](#)» (great work, Agnès Ruiz, Marta Llobet and Sarah Vieux), where we identified the positive and also the negative interactions between cultural policies and the 17 Goals.

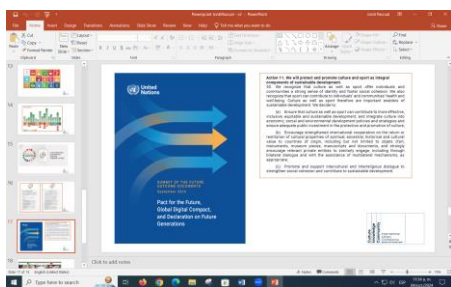

In a **bold prospective way**. We need a Culture Goal in the SDGs as soon as possible. This is, a Culture Goal, the main aim of [the campaign Culture 2030 Goal](#) that unites IFLA, United Cities and many other global cultural networks (and here let me mention the privilege I have to share

this advocacy with Stephen Wyber and Claire McGuire, members of the IFLA secretariat in the Hague).

- The campaign published [an initial proposal in September 2022](#).
- The feasibility of a Culture Goal has been analysed already by the UNESCO, the G20, the European Union, the BRICS, and the G7, as well as by the United Nations in the discussion of [the Pact for the Future](#). But, not all the actors are convinced.
- The campaign has promised a more in-depth version 2 of this Culture Goal proposal, Conceptually, more robust; strategically, more explicitly connected to the global civil society (women, climate activists, human rights defenders) and to some countries that are (should be) ready to draw a red line: “there will not be an Agenda 2050 without a Culture Goal”. Tactically, (a) based on the work of the 7 members of the campaign, (b) inviting new members to do the struggle with us, and (c) inviting UNESCO to be bolder. This proposal to be published in June-July 2025, and to be discussed in Mondiacult 3, in September 2025. You are all invited to cocreate this Culture Goal proposal with the campaign.

A Culture Goal in the global agenda of development, post 2030 would be extremely helpful in the endeavour to relate cultural rights and increasing democracy.

In order to make it happen, we need advocacy coalitions that go beyond cultural actors. Yes, this is a call for the construction of advocacy coalitions for cultural rights that goes beyond cultural actors. Bringing together public, private and non

profit that wish to reinforce democracies. If in the coming decades we want to build societies based on the dignity of all people, with human rights at the center, and with culture as an explicit and operative category, we need local, national and international coalitions that fight for cultural rights.

Now, to conclude, I will read the final words of this presentation in Catalan.

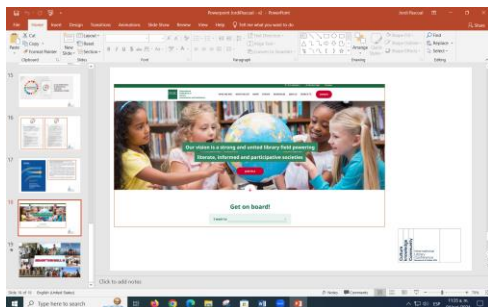
CONCLUSIONS

La història dels drets culturals és recent. Encara no un corpus prou conegut. No poden ser un vernís per a les polítiques velles, no són una caixa de Pandora. Són un marc poderós. Són una caixa d'eines rica i plana, per garantir que no deixem a ningú ni a cap poble enrere. Els drets culturals són avui imprescindibles per a aplicar els drets humans i reforçar la democràcia.

Les evidències que connecten recerca, incidència (advocacy) i elaboració de polítiques (policy-making) assenyalen el paper crucial que tenen les activitats culturals arrelades a les comunitats i al territori, quan connecten allò formal i allò informal i operen de manera participativa, quan conviden tothom a participar, i llavors, sí, connecten valors amb processos, idees amb cossos, pensament crític amb experiència personal.

Amb les evidències científiques no en tenim prou. Hem d'abordar els reptes. Hem d'anar a buscar les persones que són objectivament vulnerables i també els que se senten vulnerables i perdedors (amb raó o sense) per la globalització. No ens queda cap altre camí que re-imaginar la nostra feina. Actualitzar noves eines (codis ètics, protocols). Localitzar-les en l'acció concreta. Millorar la incidència. Convèncer.

Vosaltres, les biblioteques públiques, feu prosa i feu poesia.

Sou espais de proximitat, coneixement, descoberta, alegria, cura i amistat. No hi ha cap altra infraestructura que sigui capaç de contribuir com vosaltres a connectar drets culturals i compromís cívic i democràtic.

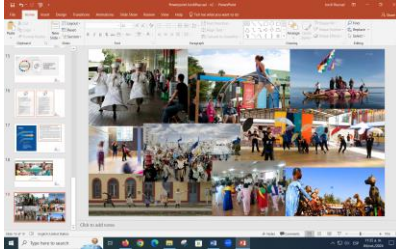
Sou gairebé a tot arreu.

Fa més d'un segle, els nostres avis i àvies van lluitar per les biblioteques públiques. El context no era pas més senzill que l'actual.

Avui, sou, som, una realitat poderosa. És hora d'adaptar la lluita als reptes actuals que tenim.

En aquest gran ball que és la nostra societat global...

Estiguem junts. Get on Board! Molta sort.

Que gaudim del ball.